

NÜKLEOTİTLER ve NÜKLEİK ASİTLER

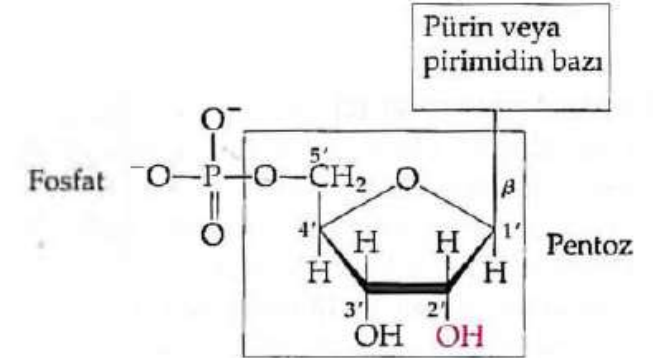
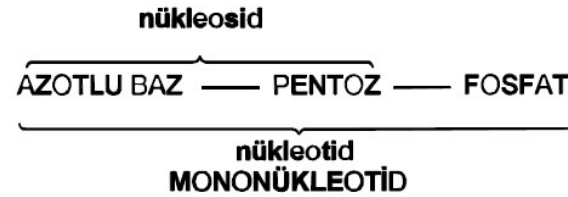
Genel Özellikleri
sınıflandırılmaları

Doç. Dr. Yasemin G. İŞGÖR

Nükleotitler, Nükleozitler ve Nükleik Asitler

• Nükleotitlerin genel yapısı

1. azot içeren baz,
2. pentoz (şeker)
3. fosfat

- **Nükleozitler (nükleositler):** nükleozitlerin fosfat grubu çıkarıldığında oluşan yapıdır.
- **Azot içeren bazlar** pirimidin ve pürin türevleridir.
- Fosfat grubu dışında Nükleotitler, Nükleozitler ve Nükleik Asitlerin yapısında yer alan riboz ve azotlu bazlar halkalı heteroatom bileşikleridir (heterosiklik bileşikler).

Pürin (Çift Halka)

Adenin ve Guanin olmak üzere iki çeşittir.

ADENİN

GUANİN

Pirimidin (Tek Halka)

Sitozin, Timin ve Urasil olmak üzere üç çeşittir.

SİTOZİN

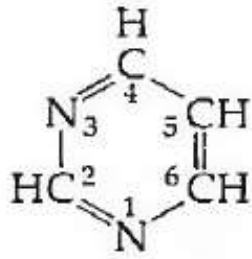
TİMİN

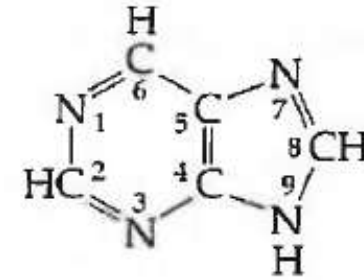
URASİL

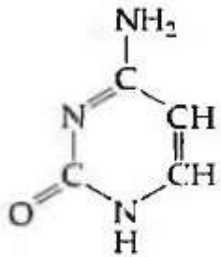
Azotlu Bazlar

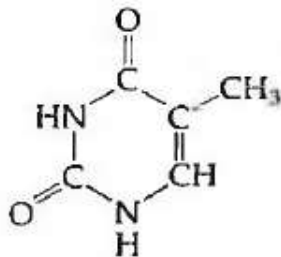
Pirimidin

Pürin

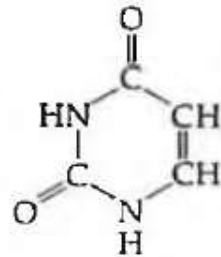

Sitozin

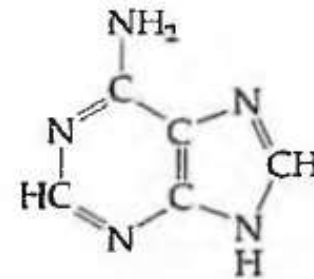

Timin
(DNA)

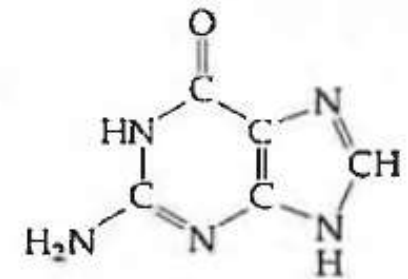
Pirimidinler

Ürasil
(RNA)

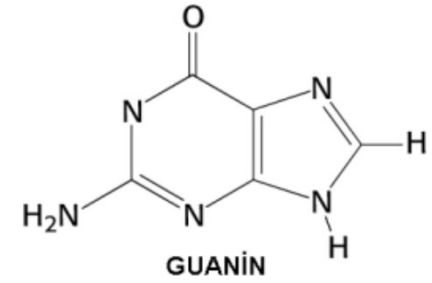
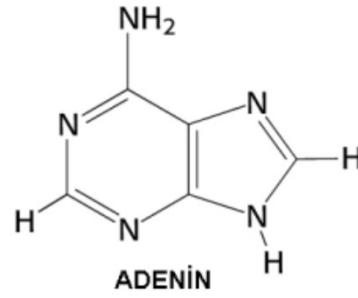
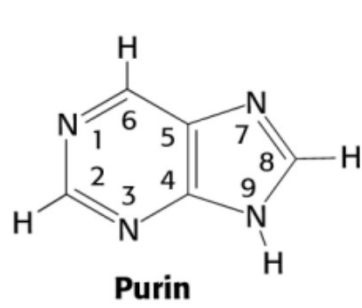
Adenin

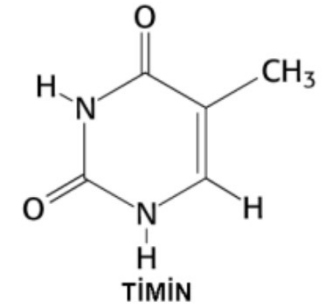
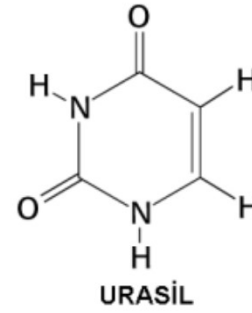
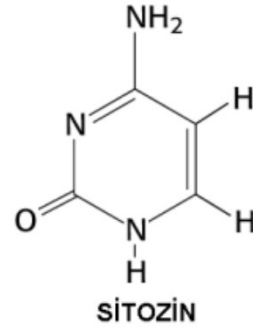
Guanin

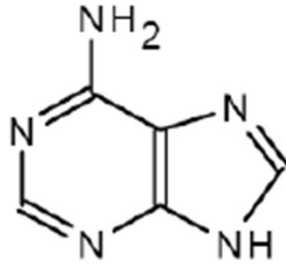
Pürinler

PÜRİNLER

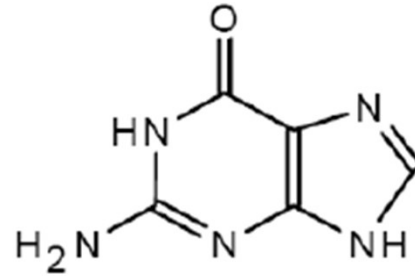

PİRİMİDİNLER

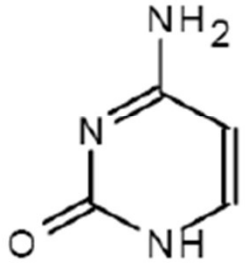

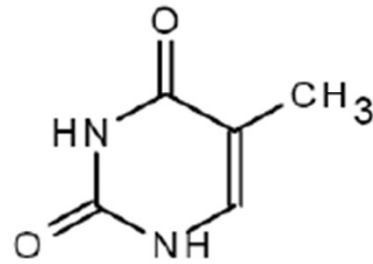
Adenin (6-aminopürin)

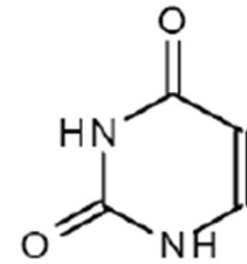
Guanin (2-amino-6-oksiptirin)

Sitozin (2-oksi-4-aminopiridin)

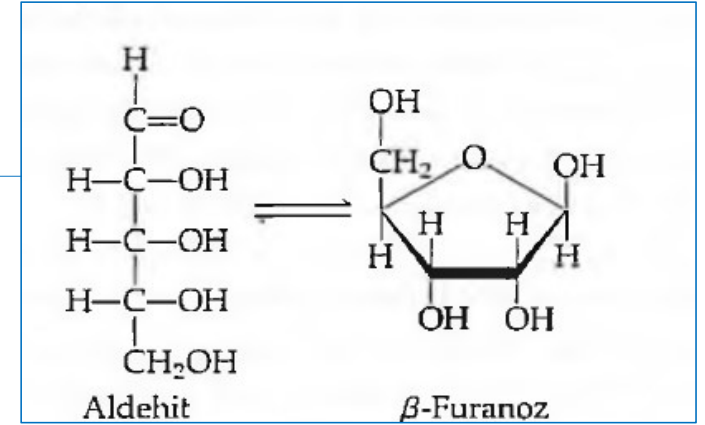
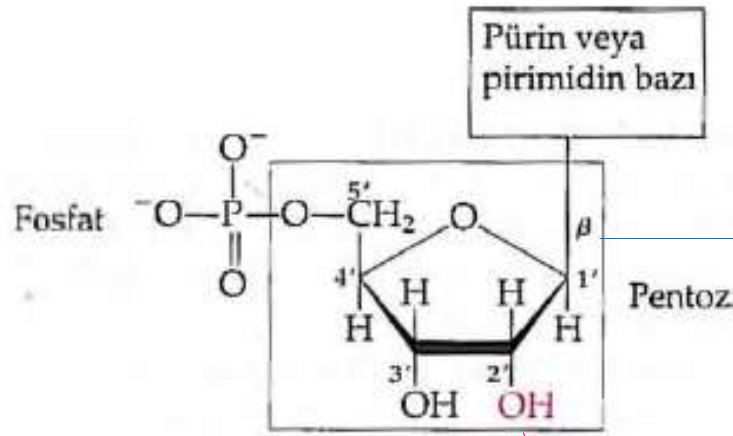
Timin (2,4-dioksi-5-metilpirimidin)

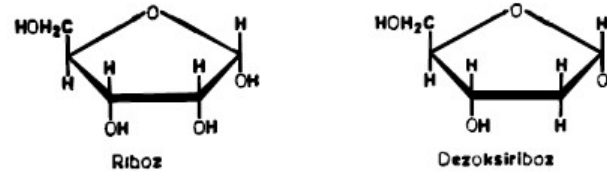
Urasil (2,4-dioksipirimidin)

Ribozlar

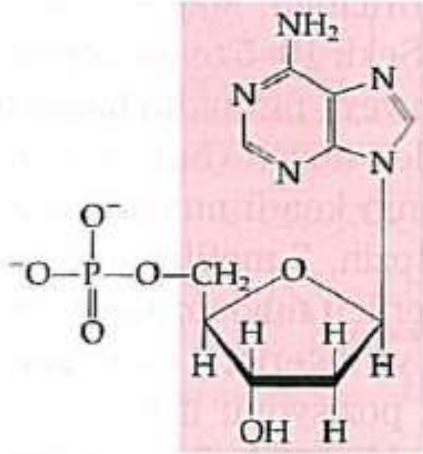
- Ribonükleotit ve deoksiribonükleotit arasında temel fark riboz şekeri halka yapısında 2.. Pozisyondaki OH grubudur:

Deoksiribonükleotitlerde 2' karbondaki -OH grubu yerine -H gelir

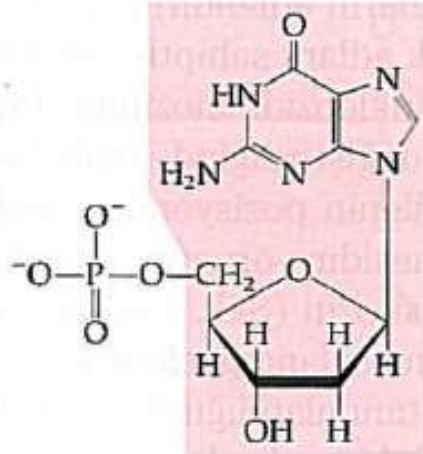

Deoksiribonükleotitler

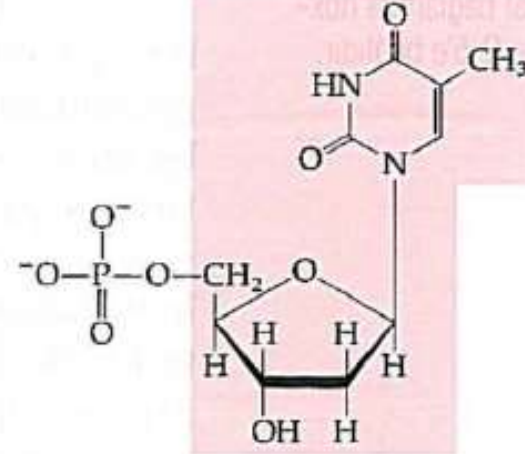
Nükleotit : Deoksiadenilat
(deoksiadenozin
5'-monofosfat)

Semboller : A, dA, dAMP

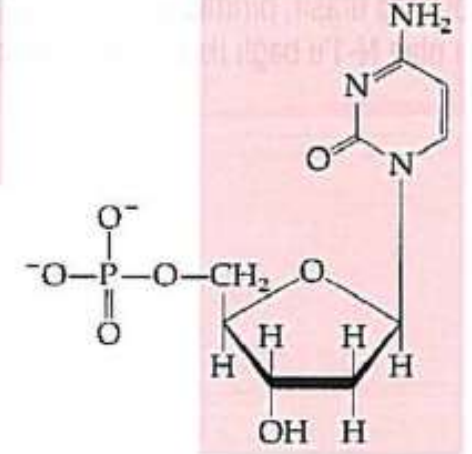
Nükleotit : Deoksiguanilat
(deoksiguanozin
5'-monofosfat)

Semboller : G, dG, dGMP

Nükleotit : Deoksitimidilat
(deksitimidin
5'-monofosfat)

Semboller : T, dT, dTMP

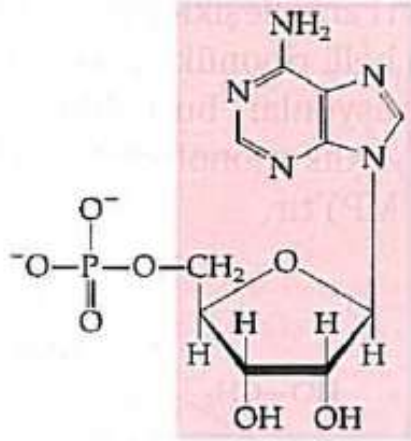

Nükleotit : Deoksisitidilat
(deksisitidin
5'-monofosfat)

Semboller : C, dC, dCMP

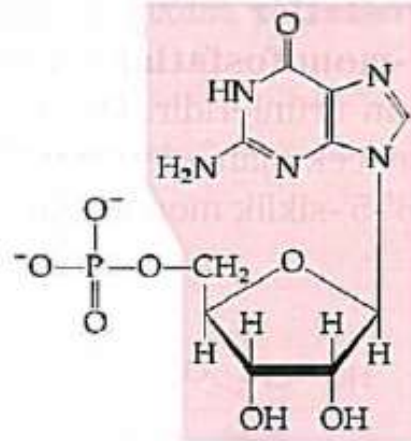

Ribonükleotitler

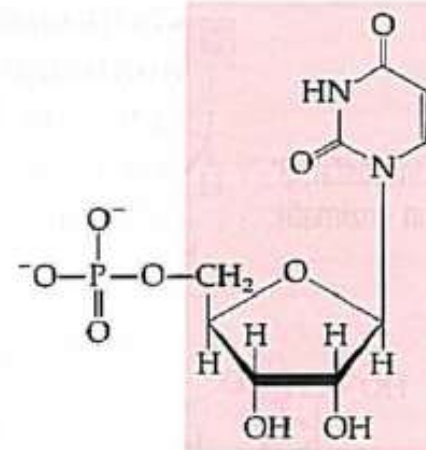
Nükleotit : Adenilat (adenozin 5'-monofosfat)

Semboller : A, AMP

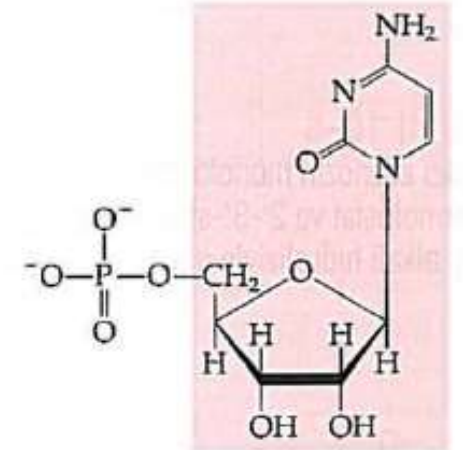
Nükleotit : Guanilat (guanozin 5'-monofosfat)

Semboller : G, GMP

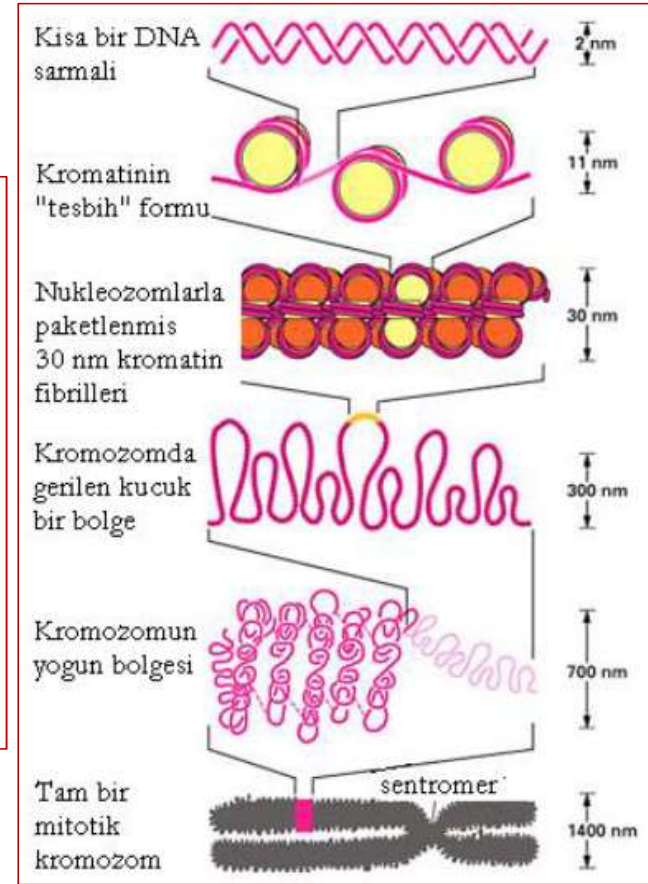
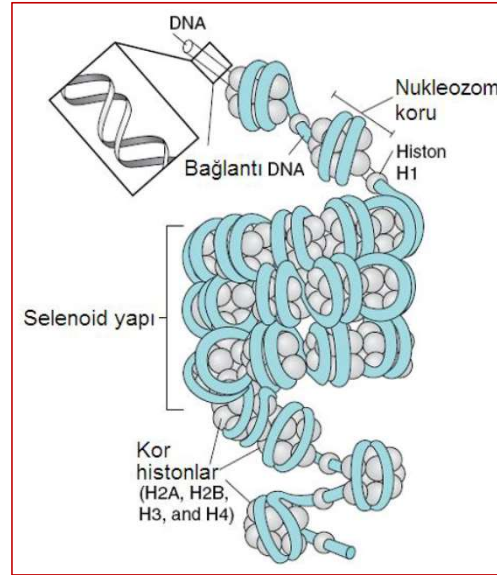
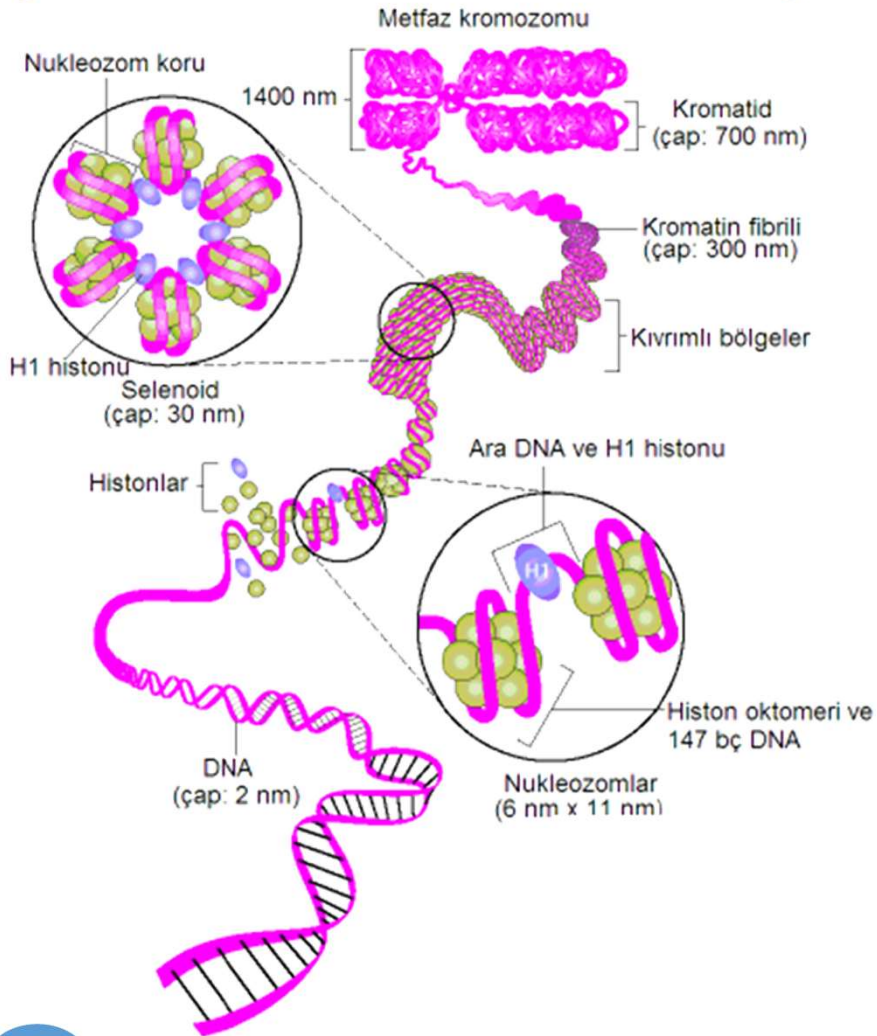
Nükleotit : Üridilat (üridin 5'-monofosfat)

Semboller : U, UMP

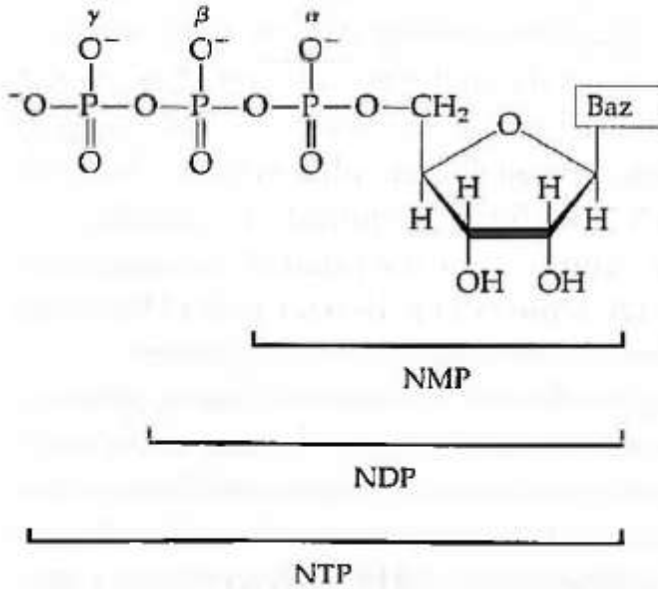

Nükleotit : Sitidilat (sitidin 5'-monofosfat)

Semboller : C, CMP

Nükleozit 5'-mono,-di ve trifosfatların (NMPLer, NDPLer ve NTPler) genel yapısı ve standart gösterimleri. Deoksiribonükleozit fosfatlardaki (dNMPLer, dNDPLer ve dNTPler) pentoz 2'-deoksi-D-ribozdur.

Ribonükleozit 5'-fosfatların kısaltmaları			
Baz	Mono-	Di-	Tri-
Adenin	AMP	ADP	ATP
Guanin	GMP	GDP	GTP
Sitozin	CMP	CDP	CTP
Ürasil	UMP	UDP	UTP

Deoksiribonükleozit 5'-fosfatların kısaltmaları			
Baz	Mono-	Di-	Tri-
Adenin	dAMP	dADP	dATP
Guanin	dGMP	dGDP	dGTP
Sitozin	dCMP	dCDP	dCTP
Timin	dTMP	dTDP	dTTP

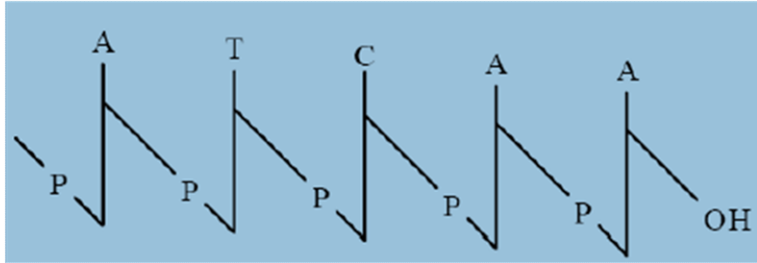
DNA

- Deoksiriboz taşır
- Çift sarmal yapı
- A = T
- C ≡ G

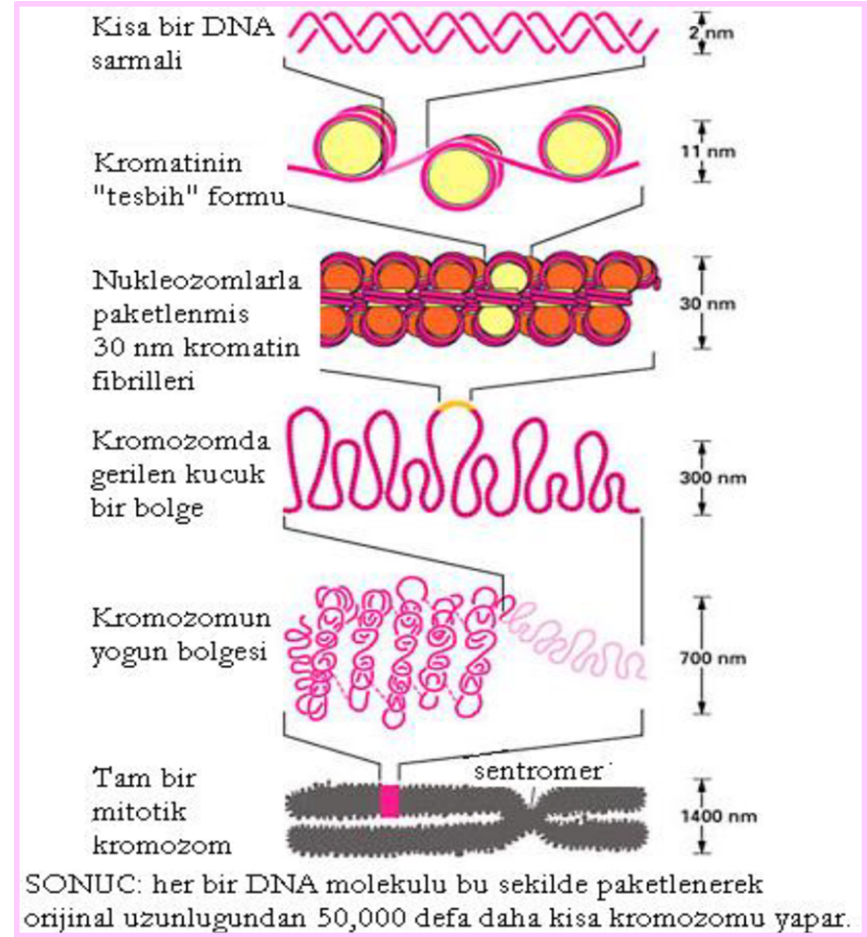
RNA

- Riboz şeker taşır
- Tek zincir
- A = U
- C ≡ G

Bütün fosfodiester bağları 5'→3' yönündedir

P-ApTpCpApA-OH
veya kısaca
ATCAA

Kromozom oluşum şekli: Kaynak H. Geçgil
Biyokimya I (telif hakkı bulunmamakta)

Nükleotitlerin Metabolik Fonksiyonu

- Enerji Metabolizmasında (ATP, GTP)
- Fosforilasyona neden olarak aktif transportta
- DNA ve RNA yapısını oluşturmada
- Fizyolojik mekanizmaları düzenlemede 2.cil mesajcı olarak (cAMP, cGMP, 7-metil-GTP gibi)
- Kofaktörleri oluşturmada
  - AMP: Koenzim A, NAD, FAD, NADP
  - GTP: tetrahidrbiopterin (HB4) ün öncülü olarak,
- Aktif ara ürünler oluşturarak bunların metabolik yollarda kullanılmasını sağlar
  - UDP-Glukoz: Glikojen ve Glukoprotein sentezinde
  - GDP-Mannoz, GDP-Fruktoz ve UDP-Galaktoz, CMP-Sialik asit: glukoprotein sentezinde,
  - ÖZETLE: ATP doğrudan enerji dengesinde, GTP protein senteziyle ilgili mekanizmalarda, CTP lipit (fosfolipit) sentezi mekanizmalarında, UTP ise karbonhidrat metabolizmasıyla ilgili mekanizmalarda önemle kullanılan nükleotitlerdir.

Nükleotitlerin Vücuda Alımı ve Sindirimi

- Hücre içeren besinlerle alınan nükleik asitler midedeki enzimlerden etkilenirler ve duodenumdaki pankreatik nükleazlarca parçalanırlar.
- Pankreas Ribonükleazı RNA'yı, pirimidin mononükleotidleri ve pirimidin 3'-fosfat kalıntısıyla son bulan oligonükleotitleri serbestleştirerek hidroliz eder.
- Deoksiribonükleaz Mg^{2+} ve Mn^{2+} varlığında etki gösterir ve DNA'yı özgün olarak oligonükleotitlere hidroliz eder.
- İnce barsak mukozasında ise diesterazların oligonükleotidleri mononükleotidlere hidroliz ettiği düşünülmektedir.
- İnce Barsakta fosfataz ve nükleotidazlarca bu mononükleotidler tamamen nükleozid ve fosfatlara ayrıştırılır.

Genel Olarak

- [Ribonükleotit] >> [Deoksiribonükleotit]

DNA replikasyonu Sırasında

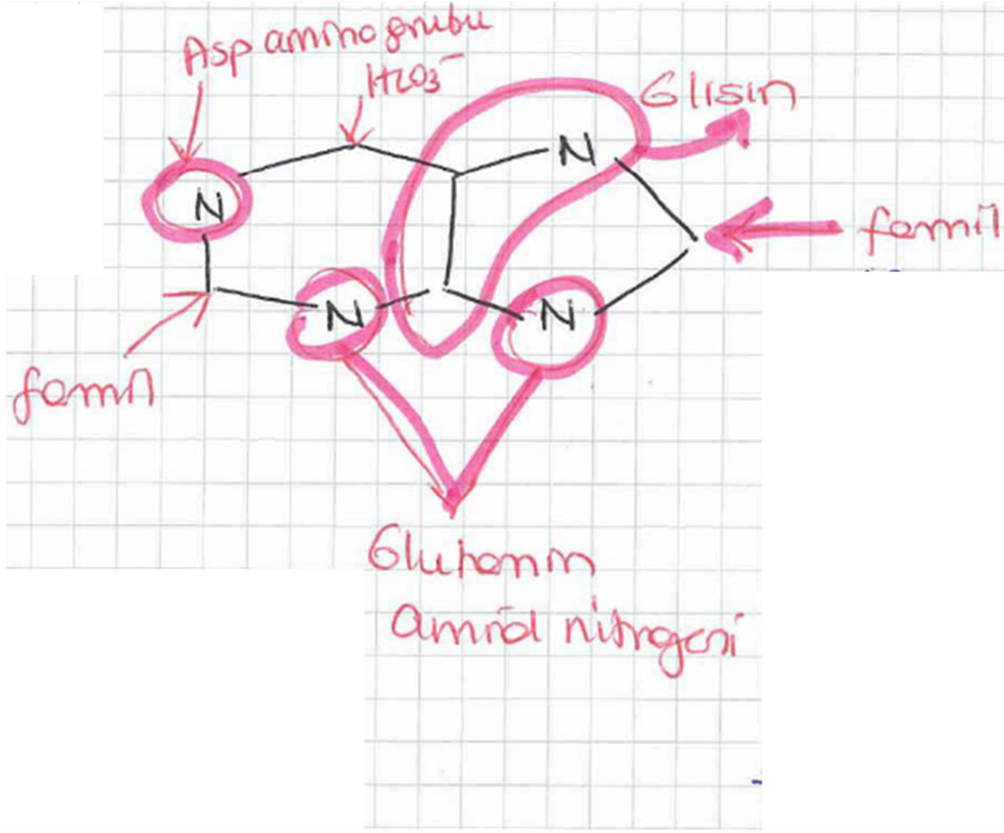
- [Ribonükleotit] << [Deoksiribonükleotit]
- Normal hücrelerde nükleotitlerin toplam konsantrasyonu sabittir.
  - ATP +ADP+ AMP= sabit
- Ancak, ATP/Total, ADP/Total, AMP/Total değişebilir. Bunun nedeni de novo sentez ve salvage mekanizmalarıyla nükleozit, nükleotit ve bazların geri kazanılmasının mümkün olmasıdır.
- Normal şartlar altında bu mekanizmalar sıkı metabolik kontrol altındadır.

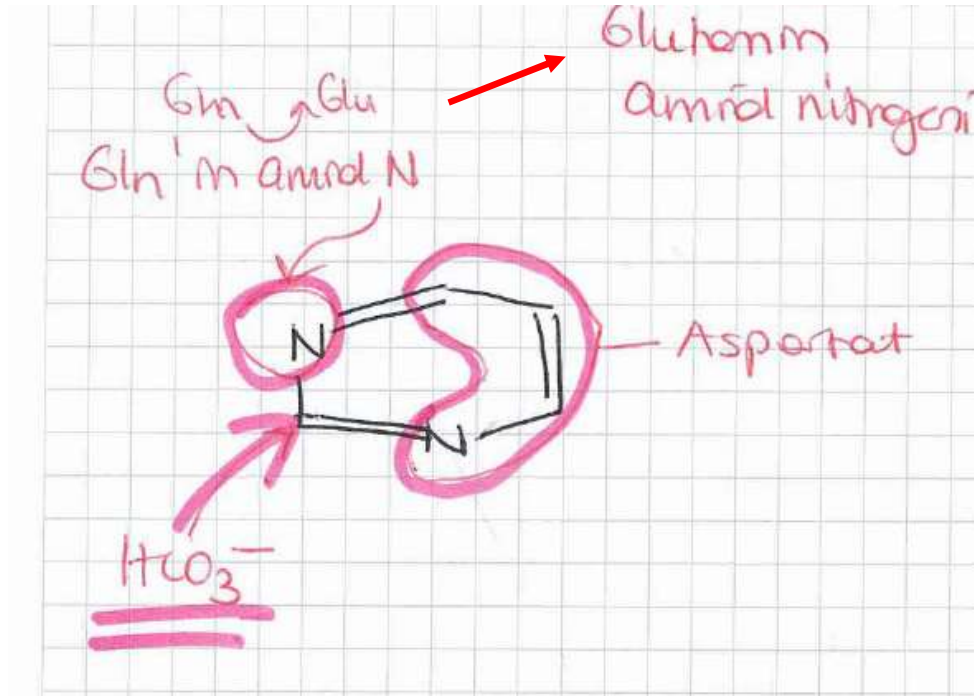
Nükleotit Biyosentezi

1. de Novo (yani sıfırdan sentez)
2. Salvage (yani dışardan alınan besinlerle gelen (eksojen kaynaklı) bazların ya da endojen kaynaklı bazların yeniden kullanımı)
  - Hem de novo ve hem de salvage (kazanım) yolu ile RNA'nın yapısına giren ribonükleotidler sentezlenir.
  - De novo yolla nükleotidler yeni molekül olarak sentezlenirken, salvage (kazanım) yolu ile ortamda var olan nükleotidlerin riboz şekerine bağlanarak yeniden kullanılması sağlanır.
  - DNA oluşumunda
    - Deoksiribonükleotidler ribonükleotidlerden yapılırlar. Bunun için, deoksiriboz şekeri riboz şekerinin reduksiyonu ile oluşur.
    - Timin'in Urasilden farklı olmasını sağlayan metil grubu en son basamakta eklenir.

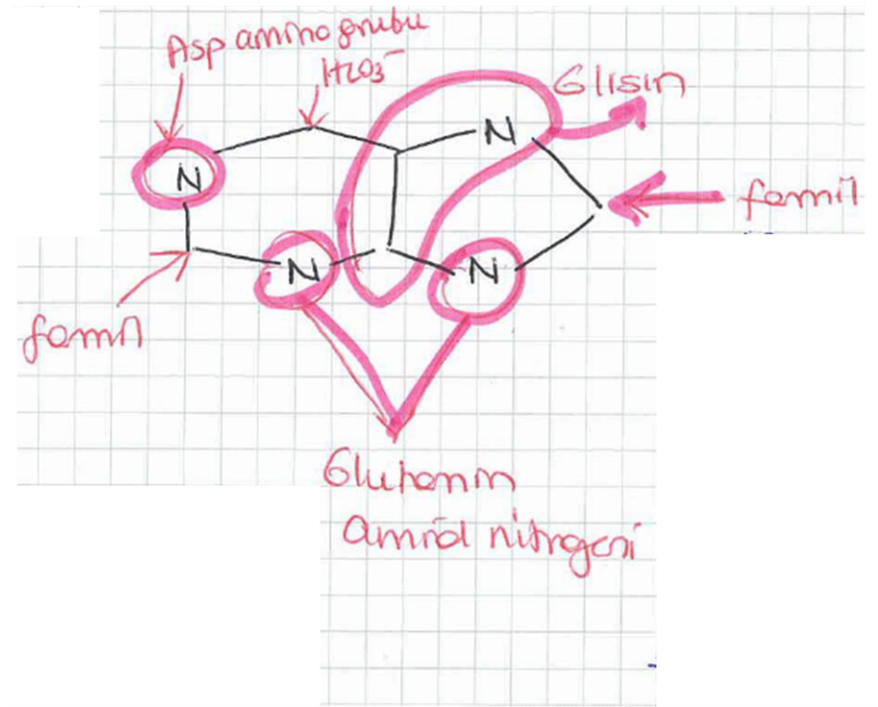
Pürin bazının oluşumunda rolü olan amino asitler:
Aspartat, glisin ve Glutamin'dir

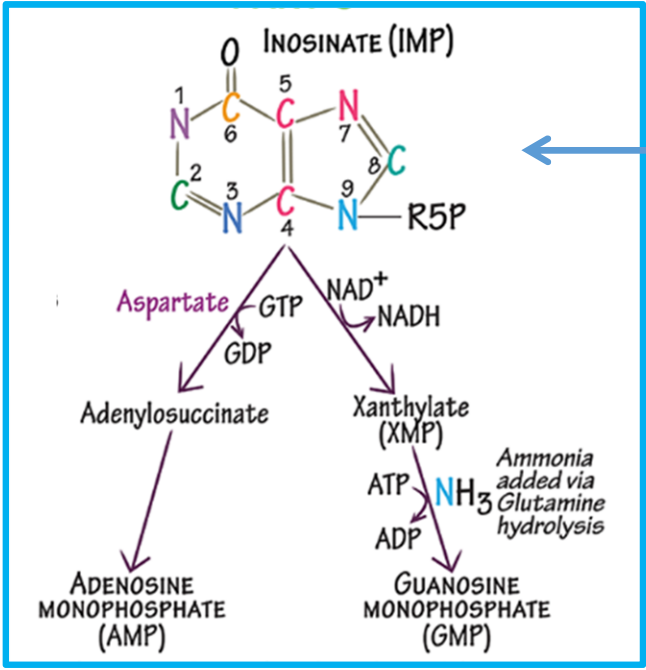
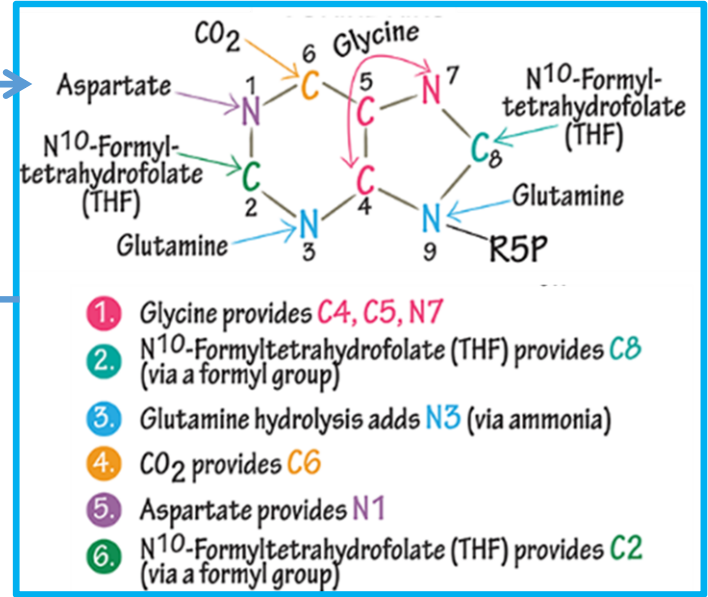
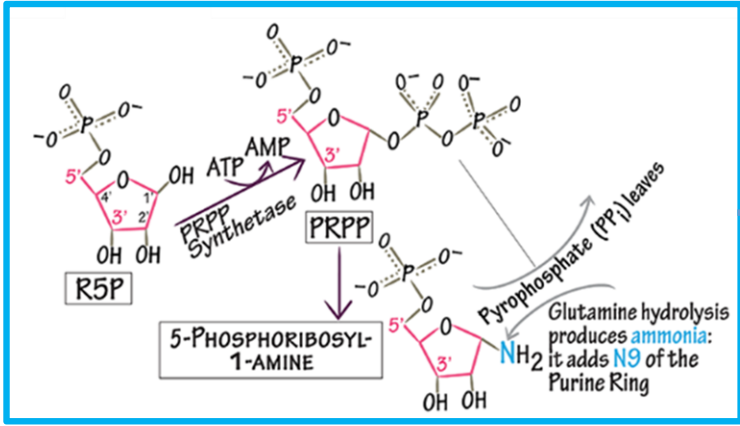

Pirimidin bazının oluşumunda rolü olan amino asitler:
Aspartat, glisin ve Glutamin'dir

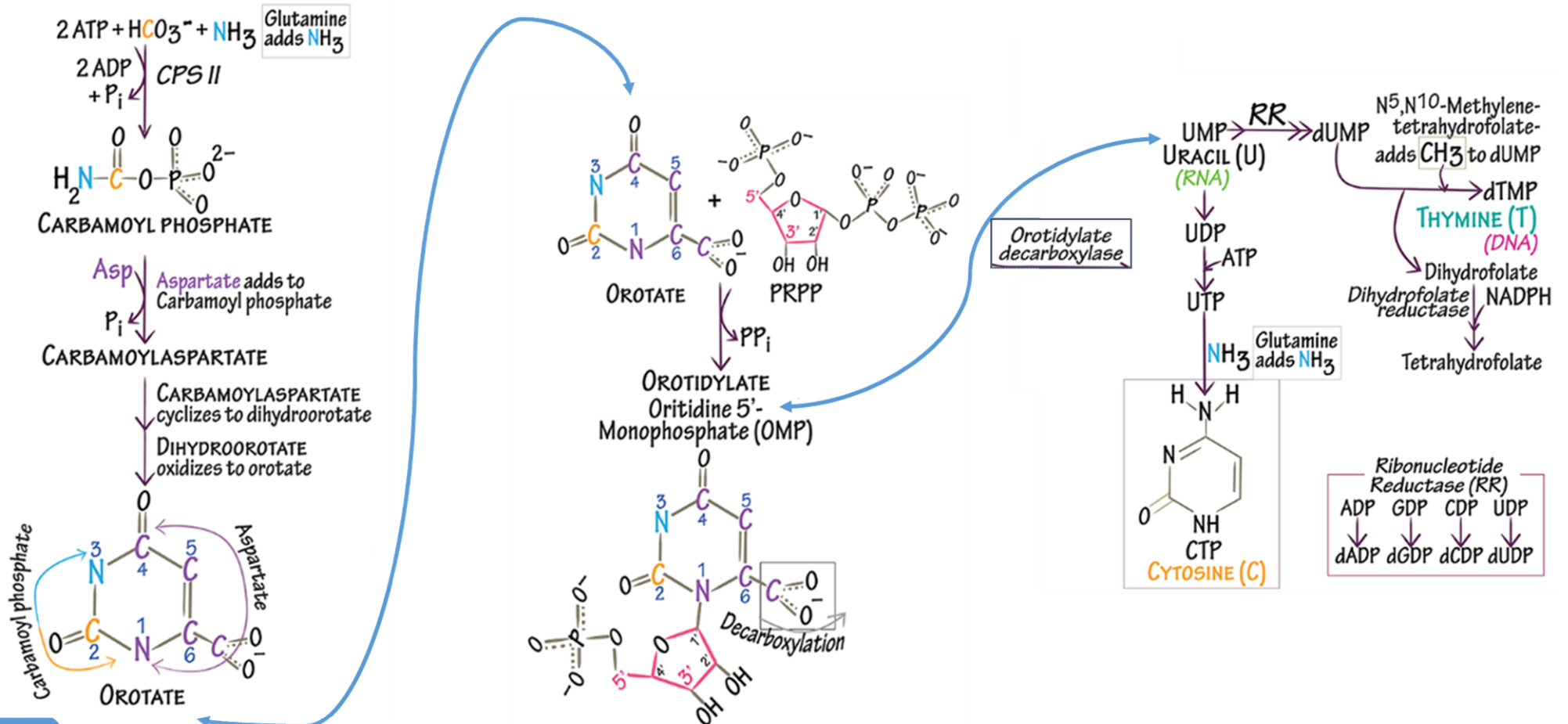
- Pürin nükleotid çekirdeğinin N-1 atomu aspartatdaki α -amino grubundan, C-2 ve C-8 atomları formiltetrahidrofolat'dan,
- N-3 ve N-9 atomları glutamindeki amid grubundan,
- C-4 ve C-5 ile N-7 atomları glisininden kendisinden,
- C-6'yı karbondioksitdeki karbon atomu oluşturmaktadır.
- Ayrıca nükleotid sentezi için de glukoz üzerinden sentezlenen riboz-5-fosfat ve enerji kaynağı olarak ATP gerekmektedir.

PÜRİN BİYOSENTEZİ

PİRİMİDİN BİYOSENTEZİ

De Novo Sentez Yolları

